

BESİN AMBALAJLARINDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞE İLİŞKİN LOGO VARLIĞININ İNCELENMESİ: İTALYA ÖRNEĞİ

Hüsna ERCİN¹, Nesli ERSOY¹

¹Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara, Türkiye

 0000-0002-5538-0886

 0000-0003-0391-8848

ÖZ

Besin ambalajında bulunan sürdürülebilirlik ile ilişkili logo ve işaretlerin varlığı, konu ile ilgili farkındalığı olan tüketicinin seçim yapmasında yardımcı olmaktadır. İtalya’da çeşitli marketlerdeki besin etiket ve ambalajlarındaki sürdürülebilir besin üretim ve tüketimine ilişkin logo ve işaretlerin varlığının incelenmesi amaçlanmıştır. İtalya’nın Perugia şehrinde bulunan 4 zincir marketin reyonlarında et ve et ürünleri, süt ürünleri, hayvansal sütler, bitkisel sütler, sebzeler, meyveler, tahıllar, soslar ve hazır yemekler olmak üzere 7 farklı kategoriden 253 adet besinin etiket ve ambalajları incelenmiş, sürdürülebilirliğe ilişkin hayvan refahı, organik ürün, geri dönüştürülebilir ambalaj, yeşil nokta, FSC (Orman Yönetim Konseyi), adil ticaret, karbon ayak izi, vejeteryan-vegan ürün gibi logo ve işaretlerin varlığı sorgulanmıştır. İnceleme sonucunda her bir sürdürülebilirlik işaretinin kaç üründe bulunduğu orantısal olarak hesaplanmıştır. Besin ambalajlarındaki logo ve işaretlerin varlığı incelendiğinde incelenen toplam ürün sayısında hayvan refahı %2, organik ürün %23.7, geri dönüştürülebilir ambalaj %8.7, sürdürülebilir deniz ürünleri %2, yeşil nokta %7.9, FSC, %3.6, adil ticaret %0.4, karbon ayak izi %0.8, vejeteryan %3.9 ve vegan logosu %4.7 oranında bulunurken diğer ürünlerde herhangi bir logo veya işarete rastlanmamıştır. Avrupa Birliği üyesi olan İtalya’da sürdürülebilir besin tüketimi ile ilişkili logo ve işaret varlığı oldukça düşük oranlarda saptanmıştır. Bu çalışma sonuçlarının ulusal çalışmalarla desteklenerek üreticiler tarafından kullanımlarının artırılması ve bu şekilde sürdürülebilirliğe katkı sağlamaları, böylece çevresel etkisi düşük besin üretim ve tüketim sistemlerinin geliştirilmesine katkı sunulması ön görülebilir.

Anahtar kelimeler: Besin etiketleri, Besin logosu, Sürdürülebilir beslenme

EXAMINING THE PRESENCE OF THE LOGO ABOUT SUSTAINABILITY ON FOOD PACKAGES: THE CASE OF ITALY

ABSTRACT

The presence of logos and signs related to sustainability on the food package helps the consumer who is aware of the issue to make a choice. It is aimed to examine the existence of logos and signs related to sustainable food production and consumption on food labels and packages in various markets in Italy. Labels and packages of 253 foods from 7 different categories, including meat and meat products, dairy products, animal-vegetable drinks, vegetables, fruits, cereals, sauces, and ready-to-meals, were examined in the 4 chain markets in Perugia, Italy. The existence of logos and signs such as welfare, organic product, recyclable packaging, green dot, FSC (Forest Stewardship Council), fair trade, carbon footprint, and vegetarian-vegan products were questioned. As a result of the examination, the number of products with each sustainability mark was calculated proportionally. Animal welfare 2%, organic product 23.7%, recyclable packaging 8.7%, sustainable seafood 2%, green spot 7.9%, FSC 3.6%, fair trade 0.4%, carbon footprint 0.8%, vegetarian 3.9% and vegan logo was found 4.7%, while no logos or signs were found on other products. In Italy, which is a member of the European Union, the presence of logos and signs associated with sustainable food consumption has been detected at low rates. It can be foreseen that the results of these studies will be supported by national studies, increasing their use by the producers and thus contributing to sustainability, thus contributing to the development of food production and consumption systems with low environmental impact.

Key words: Food labeling, Food logos, Sustainable nutrition

İletişim/Correspondence

Nesli ERSOY

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Beslenme ve Diyetetik Bölümü

Ankara, Türkiye

E-posta: nesli.arpaci@hacettepe.edu.tr

Geliş tarihi/Received: 12.01.2023

Kabul tarihi/Accepted: 13.02.2023

GİRİŞ

Sürdürülebilirlik kavramı, her geçen gün varlığını çok daha fazla hissettiğimiz iklim krizi, küresel ısınma ve sınırlı kaynaklarla Dünya nüfusunun devamlılığı gibi başlıkların ele alan sosyal bir kavramdır. Sınırlı kaynakların çok daha verimli kullanılması ve gelecek nesillere daha iyi bir dünya bırakılması ana hedefleri oluşturmaktadır. Teknoloji, enerji kullanımı gibi alanların dışında da sağlık ve besin tüketiminde de sürdürülebilirlik kavramı söz konusudur. Özellikle besin üretim sistemlerinin üretim, işleme, dağıtım ve tüketim gibi tüm aşamalarının sürdürülebilir beslenme ve çevresel etkileri üzerine önemli etkileri bulunmaktadır (1,2). Bu sebeple çevresel etkileri en az olan çok daha çevresel beslenme sistemlerine ihtiyaç bulunmaktadır.

2020 yılına kadarki süreçte sürdürülebilir beslenme ile ilgili temel başlıkları; iklim değişikliği, ormansızlaşma, çölleşme ve deniz canlılarının ekosistemlerindeki değişiklikleri oluşturmaktaydı. Bu faktörlerin besin üretimi üzerine etkisini ise temiz su kullanımı, tarım alanlarının azalması, verimli toprak kayıpları ve deniz kıyılarında ölü alanların oluşması gibi etkileri görülmekte idi. Sınırlı kaynaklarla dünya nüfusunu doyurulması ve bu yapılırken küresel ısınmanın azaltılması gibi bir ikilem ile baş edilmeye çalışılırken Covid-19 pandemisi ile birlikte yaşam kayıpları, ekonomik kriz, besine sınırlı ulaşımın olması ve güvenli besine ulaşım gibi sorunlarla karşı karşıya kalınmıştır. Bu sebeple, Covid-19 ile birlikte en büyük beklentiyi sürdürülebilir beslenme hedeflerinde çok daha agresif yaklaşımlar oluşturmuştur (3-5).

FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü) sürdürülebilir beslenmeyi; besleyici, güvenli, sağlıklı, biyoçeşitliliği ve ekosistemi koruyucu, ulaşılabilir, adil, ekonomik olarak erişilebilir, kültürel olarak kabul edilebilir ve doğal kaynaklı yaşam biçimi olarak tanımlamıştır. Aynı zamanda da, şuan ve gelecekte besin, besin güvencesi

ve sağlık korunurken çevresel etkilerin en düşük düzeyde olması gerekliliği vurgulanmıştır (3). Sürdürülebilirlik kavramının beslenme ile ilişkisi ekonomik, etik/sosyal ve çevresel olarak 3 temel prensip üzerinedir (6). Swanson ve ark. yaptıkları sürdürülebilir beslenme tanımında besin üretim sistemlerini ve gelecek kuşakları da dahil ederek; “besinsel sürdürülebilirlik, gelecek kuşakların besinsel ihtiyaçlarının karşılanmasını göz ardı etmeden, toplumların sağlıklarının iyi hali için yeterli enerji ve esansiyel besin öğelerinin sağlandığı besin sistemidir” olarak tanımlamışlardır (7).

Dünya nüfusu artıp nüfus yapılarının değiştiği günümüzde aynı besin üretim ve tüketim teknolojileri ile devam edilmesi mümkün değildir. Besin sanayisinin teşvik edilmesi ve tüketicilerin farkındalığının bir an evvel artırılarak, sürdürülebilir besin üretim sistemlerinin oluşturulmasına hız kazandırılmalıdır. Besin tüketimi ve besin seçiminin küresel çevre duyarlılığı açısından önemli bir aracı olduğu düşünülmektedir (8,9). Besin tüketimi ve besin tercihlerinin hem besin içeriği hem de besin etiketleri aracılığı ile çevresel etkilere sahip olduğu bilinmektedir (8). Besin etiketleri ve ambalajları tüketiciye ulaşma açısından önemli araçlardan birisi olarak görülür (10). Aynı zaman da tüketicinin isteği doğrultusunda daha çevresel ve etik üretim sağlanmış ürün seçeneği sunulmuş ve doğru tercih yapabildiğini de kolaylaştırmaktadır (11). Şu an içinde bulunduğumuz dönem de besin en büyük sağlık ve çevre problemlerinden birisi olarak görülmektedir. Günümüzde bu problemin çözümünü hedefleyen “Milenyum Kalkınma Hedefleri”, “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları”, “Beslenme Üzerine Eylem 10 Yılı” gibi adımlar atılmaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının her biri besin sistemlerinden etkilenmektedir. Çevrenin zarar görmediği ve doğal kaynakların yok edilmeden dünya nüfusunun yeterli ve dengeli beslenmesi ise özel bir çaba gerektirmektedir. Bu amacın

gerçekleşmesinde sürdürülebilir tarım uygulamaları ve besin sistemlerinin yanı sıra besin kaybı/israfını önleme gibi çalışmalar yapılmaktadır. Ancak ülkemizde bu üretim sistemlerine yönelik tüketici algısına yönelik yapılmış çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma, besin etiketlerinin daha sürdürülebilir besinlerin tüketimleri açısından önemli bir teşvik edici olduğu düşüncesi ile tasarlanmıştır. Çalışma amaçları aşağıda belirtilmiştir;

- Perakende satışı olan besinler ve besin ambalajları sürdürülebilirlik ile ilgili şekil ve logolara sahip olup olmadıkları açısından değerlendirilmesi,
- Daha çevreci veya daha sürdürülebilir yöntemler kullanan ve bunu şekil, logo veya ibare ile belirten ürünlerin tespit edilmesi ve bu ürünlerin tüm ürünler arasında ne oranda var olduğunun saptanması,
- Elde edilen sonuçlarla tüketici farkındalığının artırılması ve üreticilerin daha sürdürülebilir yöntem ve materyal kullanımına teşvik edilmesi,
- Üretici firmaların daha çevreci ve sürdürülebilir ürün ve besinle ilgili materyal gelişimlerinde kullanabilecekleri, tüketici algısını yansıtan bilimsel materyal sunulmasıdır.

YÖNTEM

Çalışma, Mart 2022-Haziran 2022 tarihleri arasında İtalya'nın Perugia şehrinde yürütülmüştür. Kentte bulunan 4 zincir marketin reyonlarında et ve et ürünleri, süt ürünleri, hayvansal sütler, bitkisel sütler, sebzeler, meyveler, tahıllar, soslar ve hazır yemekler olmak üzere 7 farklı kategoriden 253 adet besinin etiket ve ambalajları incelenmiş, sürdürülebilirlikle ilişkili

Avrupa Birliği organik gıda üretim logosu, geri dönüştürülebilir ambalaj, sürdürülebilir deniz ürünleri, FSC (Orman Yönetim Konseyi), yeşil nokta, adil ticaret ve karbon ayak izi logo varlığı sorgulanmıştır. GDO, hayvan refahı, vejeteryen veya vegan ürün beyanları da incelenmiştir. İnceleme sonucunda her bir sürdürülebilirlik işaretinin kaç üründe bulunduğu orantısal olarak hesaplanmıştır.

Çalışmanın oluşturulması, uygulanması ve sonuçlarının yorumlanması gibi tüm aşamalar, Helsinki Bildirgesi ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Şekil 1. Raflarda incelenmesi yapılan logolar

BULGULAR

Besin ambalajlarındaki logo ve işaretlerin varlığı incelendiğinde 253 üründen 143'ünde sürdürülebilirlikle ilişkilendirilebilecek logo ve beyan varlığı tespit edilmiştir. İncelenen toplam ürün sayısında hayvan refahı %2, organik ürün %23.7, geri dönüştürülebilir ambalaj %8.7, sürdürülebilir deniz ürünleri %2, yeşil nokta %7.9, FSC, %3.6, adil ticaret %0.4, karbon ayak izi %0.8, vejeteryan %3.9 ve vegan logosu %4.7 oranında bulunurken diğer ürünlerde herhangi bir logo veya işarete rastlanmamıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Market reyonlarında incelenen ürünlerde bulunan logo ve beyan sayıları

	Toplam incelenen ürün sayısı	Hayvan refahı	Avrupa Birliği organik gıda üretim logosu	Geri dönüştürülebilir ambalaj	Sürdürülebilir deniz ürünleri	Orman yönetim konseyi	Yeşil nokta	Adil ticaret	Karbon ayak izi	Geri dönüştürül müs ambalaj	Vejetaryen ürün	Vegan ürün
Et ve et ürünleri	37	2	6	3	2	1				1		
Süt ve süt ürünleri	38	1	9	4			8		1		5	
Hayvansal sütler	5	2	2			1						
Bitkisel sütler	4		3	1		3						2
Sebzeler	81		14									
Meyveler	22		9	6			2				2	
Tahıllar	34		10	4		3	7	1	1		1	4
Soslar	18		4				3				2	4
Hazır yemekler	14		3	2		1				1		2
Toplam	253	5	60	20	2	9	20	1	2	2	10	12

TARTIŞMA

Dünya nüfusunun her geçen gün arttığı günümüzde, sağlıklı ve dengeli beslenmenin sağlanması en önemli konulardan birisidir. Doğal kaynakların verimli kullanıldığı ve çevresel etkilerinin en aza indirildiği besin üretim sistemlerine ihtiyaç her geçen gün artmaktadır (11,12). Günümüzde sürdürülebilirliği hedefleyen “Milenyum Kalkınma Hedefleri”, “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları”, “Beslenme Üzerine Eylem 10 Yılı” gibi adımlar atılmaktadır (11). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının (17 amaç) her biri besin sistemlerinden etkilenmektedir (12). Çevrenin zarar görmediği ve doğal kaynakların yok edilmeden dünya nüfusunun yeterli ve dengeli beslenmesi ise özel bir çaba gerektirmektedir. Bu amacın gerçekleşmesinde sürdürülebilir tarım uygulamaları ve besin sistemlerinin yanı sıra besin kaybı/israfını önleme gibi çalışmalar yapılmaktadır (13,14). Ayrıca, toplumlar arası besin dağılımının dengesizliği üretilen besinlerin üçte birinin israf edilmesine neden olmaktadır (12). Günümüzde 820 milyondan fazla insan açlıkla mücadele etmekte, 2 milyar insanda mikrobeyin ögesi yetersizlikleri bulunmakta ancak bir diğer tarafta 2 milyardan fazla insan obezitenin getirdiği sağlık sorunları ile uğraşmaktadır (11,12). Bu noktada sürdürülebilir ve sağlıklı diyetlere küresel geçişin aciliyeti göze çarpmaktadır (11). Bu geçiş yakın zamanda yapılmadığında; dengesiz besin dağılımının sonucu olarak küresel açlık, besin ögesi yetersizlikleri ve obezitenin artması beklenmektedir (12). Konuya duyarlılığı olan bireylerin sürdürülebilirlik adına daha rahat seçimler yapabilmesi adına besin etiketleri oldukça etkilidir (3). Yapılan bu çalışmada, Avrupa Birliği üyesi bir ülke olan İtalya’da 4 zincir marketin rafları incelenerek sadece %56.5’inin (143 ürün) sürdürülebilir besin tüketimini teşvik edici logo veya beyana sahip olduğu saptanmıştır. Dünya

Bankasının yayınladığı raporda hayvancılık endüstrisinin dünyada sera gazı emisyonunun %51’ini oluşturduğu bildirilmiştir (15). Sera gazı üretiminin en fazla olduğu besin grubu olan et ve et ürünlerindeki logo ve beyan sayısı 37 üründe 15 olarak saptanmıştır. Süt ve süt ürünlerinde ise logo ve beyan 38 ürünün 28’inde gözlenmiştir. Bu oranların tüketici seçim ve teşviki açısından artırılması gerekmektedir. Bunu yanı sıra, günümüzde tarımsal üretimin beslenme, sağlık ve çevre boyutundaki sürdürülebilirliğe etkisini analiz eden çalışmalar olmakla birlikte tarımsal üretimin küresel iklim değişikliği, su kıtlığı, mikro besin ögesi yetersizlikleri gibi etkileri ile ilgili çalışmalar ve kanıtlarla desteklenmeye ihtiyacı bulunmaktadır (26,27). Gelecekte uygulanması muhtemel olan sürdürülebilir su kültürü çiftlikleri, rejeneratif tarım gibi yöntemlerin ve kültürle üretilmiş et, böcek gibi alternatif besinlerin sürdürülebilirliğinin değerlendirilebilmesi için güvenilir çalışmalar yapılmalıdır. Tarımsal besin üretim sisteminin besin güvenliğine ve sürdürülebilirliğe olumsuz etkilerinin azaltılmasında multidisipliner ve bilimsel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır (28).

SONUÇ-ÖNERİLER

İtalya gibi Avrupa birliği üyesi olan ve sürdürülebilirlikle ilgili düzenlemeleri çok daha uzun süre öncesine dayanan birçok düzenlemesi olan bir ülkede logo ve işaretlerin düşük oranda bulunması konu ile ilgili daha fazla farkındalık oluşturulması gerekliliği ortaya koymuştur. Ülkemizde de yapılacak benzer çalışmalar ile birlikte sınırlı olan kaynaklarımızın daha verimli kullanımını teşvik edilmesi büyük önem taşımaktadır.

Sınırlılıklar

Çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Çalışma çok daha geniş alanı temsil edecek şekilde tasarlanabilir ve diğer farklı Avrupa Birliği ülkelerini de kapsayacak şekilde genişletilmelidir.

Araştırma Katkı Oranı Beyanı

Çalışma protokolünün oluşturulması: NE, HE; veri toplama: HE; sonuçların yorumlanması: NE; makalenin hazırlanması ve son okumaların yapılması HE, NE.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

KAYNAKLAR

1. Smetana SM, Bornkessel S, Heinz V. A Path From Sustainable Nutrition to Nutritional Sustainability of Complex Food Systems. *Front Nutr.* 2019; 6: 39.
2. Pekcan AG. Sürdürülebilir Beslenme ve Beslenme Örüntüsü: Bitkisel Kaynaklı Beslenme. *Beslenme ve Diyet Dergisi.* 2019; 47(2):1-10.
3. Grunert KG, Hieke S, Wills J. Sustainability labels on food products: Consumer motivation, understanding and use. *Food policy.* 2014; 44,177-189.
4. Van Looa, EJ., Grebitusc C, Verbeke W. Effects of nutrition and sustainability claims on attention and choice: An eye-tracking study in the context of a choice experiment using granola bar concepts. *Food Qual Prefer.* 2021; 104100.
5. Futtrup R, Tsalis G, Pedersen S, Dean M, Benson T, Aschemann-Witzel J. Is the whole more than the sum of its parts? Challenges and opportunities for a holistic consumer-friendly sustainability label on

food. *Sustain. Prod. Consum.* 2021;1411–1421.

6. BDA, 2014. Policy Statement Environmentally Sustainable Diets.

7. Swanson KS, Carter RA, Yount TP, Aretz J, Buff PR. Nutritional sustainability of pet foods. *Adv Nutr.* 2013, 4:141–50.

8. Harvard. 2021. “The Nutrition source” <https://www.hsph.harvard.edu/nutritionsource/sustainability/> Son erişim tarihi: 31 Mart 2022.

9. FAO. 2022. “Food based dietary guidelines”. <http://www.fao.org/nutrition/education/food-dietary-guidelines/background/sustainable-dietary-guidelines/en/> Son erişim tarihi: 31 Mart 2022.

10. EFAD. 2022. “FAO & WHO Sustainable Healthy Diets Guiding Principles”. <http://www.efad.org/en-us/reports-and-papers/other-reports/fao-who-sustainable-healthy-diets-guiding-principles/> Son erişim tarihi: 31 Mart 2022.

11. Willett W, Rockström J, Loken B, Springmann M, Lang T, Vermeulen S, et al. Food in the Anthropocene: the EAT–Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems. *Lancet.* 2019;393:447-92.

12. Drewnowski A, Finley J, Hess JM, Ingram J, Miller G, Peters C. Toward Healthy Diets from Sustainable Food Systems. *Curr. Dev. Nutr.* 2020;4(6).

13. Auestad N, Fulgoni VL 3rd. What Current Literature Tells Us about Sustainable Diets: Emerging Research Linking Dietary Patterns, Environmental Sustainability, and Economics. *Adv Nutr.* 2015;6(1):19–36.

14. Fanzo J, Bellows AL, Spiker ML, Thorne-Lyman AL, Bloem MW. The importance of food systems and the environment for nutrition. *Am J Clin Nutr.* 2020;113(1):7–16.

15. Alsaffar AA. Sustainable diets: The interaction between food industry, nutrition, health and the environment. *Food sci technol int.* 2015;22(2):102–11.